

Історія релігії і церкви

УДК 2-523.42(09)(477.53):070.482 «17/18»

Л.І. Шаповал

З ІСТОРІЇ ЦЕРКОВ В ОПІШНІ (ПОЛТАВЩИНА) У XVIII-XIX СТОЛІТТЯХ ЗА МАТЕРІАЛАМИ «ПОЛТАВСЬКИХ ЄПАРХІАЛЬНИХ ВІДОМОСТЕЙ»

Автор статті подає опис церков в Опішні Зіньківського повіту Полтавської губернії у XVIII-XIX століттях, ґрунтуючись на маловідомих аспектах регіональної історії культових споруд, що висвітлювались на сторінках «Полтавських єпархіяльних відомостей» у другій половині XIX століття. Наголошується на вагомій ролі культових споруд, які є складовою архітектурно-мистецької творчості у житті мирян, виявом їх ментальності. Зазначається, що свідчення про Духовне правління, від якого залежали Опішнянське духовенство і церкви, через недостатню кількість джерел є обмеженими.

Ключові слова: церква, церковні споруди, єпархія, духовенство, митрополія, євангеліє, метрична книга, ікона, хрест, гробниця, священик.

Церква і християнська мораль протягом усієї історії відігравали надзвичайно важливу роль у духовному й суспільному житті українського суспільства. Вона виступала гарантом успішної діяльності багатьох видатних діячів України: київського князя Володимира; гетьманів Петра Сагайдачного, Богдана Хмельницького, Івана Мазепи. Доля українських церков — це доля українського народу. Церква вперто, крізь століття утисків, тюрем і таборів, пронесла ідею національної незалежності. Ментальність українців, естетичне розуміння прекрасного в кожному історико-етнографічному регіоні реалізуються своєрідно, що й дало право етнологам, мистецтвознавцям, історикам (С.Ульяновська [7, с.403-416], Г.Логвин [2, с.417-462], Д.Степовик [6, с.463-485]) виділити окремі школи майстрів, але вони не на всіх етапах історичного розвитку чітко простежуються. Тому уявлення про школи народної творчості в архітектурі та образотворчому мистецтві спираються на фрагментарно представлений джерельний та речовий матеріал, який ми маємо на сьогодні. Про церковну архітектуру більше відомостей починаючи з ХУІІ — ХУІІІ століть, але культові споруди того часу не всі збереглися внаслідок відомих трагічних історичних подій.

Автор статті ставить за мету подати опис церков в Опішні Зіньківського повіту Полтавської губернії, ґрунтуючись на маловідомих аспектах регіональної історії, які висвітлювались на сторінках Полтавських єпархіяльних відомостей у другій половині XIX століття.

Полтавська школа майстрів — будівничих церковних споруд — славилась витонченою композицією силуетів, певною ліричністю і затишністю образів, розробленням тонких масштабних співвідношень складових частин, особливих підходів до розв'язання співвідношень архітектури й ландшафту. Були розроблені типи тридільних, хрещатих храмів з різною кількістю верхів. Хоча церковних споруд дерев'яної архітектури майже не збереглося, про їх досконалість можемо судити по мурованих церквах, на яких лежить карб архітектурної естетики. Яскраво це помітно на планово-просторовій структурі Троїцької, Преображенської церков Зінькова, Опішні. Серед хрещатих у плані дерев'яних церков слід виділити Миколаївську (середина XVIII століття) в с. Попівці, яка розвивала тему баштового типу, оскільки середній верх (9,5 x 9,5 м) у плані восьмигранний удвічі перевищував бічні зруби, коники дахів яких ледве досягають карнизу основного об'єму.

Містечко Опішня (як поселення відомо з XII століття) у XIX столітті знаходилось від кордону Харківської губернії, в 5 верстах, від губернії — м. Полтави в 40 верстах, а від свого повіту м. Зінькова — в 35 верстах [3, с.119]. У церковно-ієрархічному відношенні Опішня зазнала багато перемін. Свідчення про духовне управління, від якого залежали Опішнянське духовенство і церкви, через нестачу джерел, є обмеженими. У справах церкви з часу свого існування Опішня була у залежності спочатку від Київської митрополії, потім від Переяславської єпископії, а з відкриттям у 1803 році Полтавської губернської єпархії — від Полтавської єпископії. Опішнянські церкви і духовенство, знаходились під управлінням єпископів полтавських, які до 1847 року, мали свою кафедру у Переяславі. До 1796 року вони знаходились у залежності від митрополитів київських, коад'юторами, або вікаріями, яких були єпископи Переяславські.

У період залежності місцевих церков і духовенства від митрополії Київської, в Опішні у 1768 році було встановлено Духовне правління, в залежності якого були ще дві протопопії: Зіньківська та Куземинська. Духовне правління проіснувало в Опішні до 1795 року. В цьому році, а може, й раніше Опішнянське правління зачислялося до Миргородського. Таке свідчення взято із запису в метричній книзі 1795 року, на якій написано «Книга метрична єпархії Київської, протопопії Миргородської, благочинія Опішнянського» [1, с.112]. Після утворення у 1803 році Зіньківського повіту Опішня підпорядковувалася Зіньківському правлінню. Після перенесення Духовної консисторії в Полтаву Зіньківське правління закривалося, тому церкви і духовенство Опішні підпорядковувались у справах консисторії. На 1870 рік у містечку нараховувалось п'ять приходських церков: Успенська, Троїцька, Преображенська, Покровська, Михайлівська (Кладовищенська) [8, с.613].

Успенська церква

До будівництва Успенської церкви на тому місці дуже близько були розташовані дві дерев'яні церкви, які існували одна після одної на ім'я Успенія Пресвятої Богородиці. У якому році вони були побудовані, невідомо. На цьому ж місці розміщувались поряд дві каплички. За 18 років перед цим названі каплички були розібрані й на місце двох споруджена доволі велика одна церква. Давність існування церкви Успенія Пресвятої Богородиці беззаперечна. Дерев'яна Успенська церква була збудована у 1770 році на кошти поміщиці Анни Якубиhi. Зовнішній вигляд її такий: вигляд хреста з п'ятьма куполами. З правої сторони

Успенського престолу розміщувався другий престол названий ім'ям Благовіщення Пресвятої Богородиці. У 1854 році церква була відбудована як усередині, так і назвні. У 1856 році поновлений іконостас. На 1870 рік церква була міцною й прекрасною. У 1846 році окремо від церкви збудовано дерев'яну дзвіницю. Як церква, так і дзвіниця вкриті листовим залізом, пофарбовані зеленою фарбою. Незважаючи на міцність церкви та дзвіниці, у 1866 році розпочалось з дозволу єпархіального керівництва будівництво нової кам'яної церкви з трьома престолами, яке завершилось 1869 року. Будівля була великого розміру, тому могла розмістити близько 1000 чоловік. До Успенської церкви приєднано Хрестовоздвиженську кам'яну церкву, що згоріла у 1848 році. Після приєднання до Хрестовоздвиженської церкви з приходом і майном у 1862 році церква Успенська «по прошенію причту іної й по ходатайству Преосвященного Олександра Єпископа Полтавського була зачислена у штат 6-ого класу, по причту надано можливість користуватися утриманням 7-ого класу за наказом Святого Синоду» [1, с.114]. Під час приєднання до церкви прихожан Хрестовоздвиженської церкви, їх нараховувалось в Успенській церкві 311 чоловік обох статей, після — відповідно 945 чоловік. Нижче подаємо опис цінних речей, майна церкви за матеріалами Полтавських єпархіальних відомостей (назва, підписи речей) мовою оригіналу:

Ікони: 1. Ікона Пресвятої Богородиці Боголюбської. Вона знаходиться у величавому кіюті. Мала великі розміри — в половину людини, багато оздоблена срібно-позолоченою ризою (11 фунтів золота). Голова Богоматері прикрашена короною з дорогоцінним камінням. Голова предвічного немовляти також оздоблена короною. Ця ікона подарована церкві невідомим купцем. 2. Ікона Богородицька — Володимирська у срібній ризі. На ній викарбовано 1760 рік, під яким ікона надійшла до церкви. 3. Маленька срібна ікона кільцеподібної форми з мощами святих з грецькими надписами, що засвідчує її давній час.

Крім названих ікон, були десять ікон богоматірних й інших угодників Божих у срібно позолочених ризах [1, с.115]:

1. Євангеліє надруковане в Москві 1748 року з срібно-позолоченою оправою. Вага срібла 12 фунтів 30 зол. На верхній дошці п'ять фініфтяних ікон, із яких на середній надпис «Воскресеніє Христово», а на бокових — «св. Євангелісти». 2. Євангеліє надруковане у Львові 1644 року, оправлено плисом з п'ятьма срібними іконками, із яких на середній викарбовано Розіп'яття, а на бокових Євангелісти. На ньому внизу надпис «Я раб Божій Афанасій Рибка надав це Євангеліє церкві Господній в Опушном Пресвятую Богородицю Ринкову 1661 року, яке було б вічно при оному храмі». 3. Євангеліє з бархатною оправою та п'ятьма срібними іконками, на яких зображені: по центру Богоматір, а по обидва боки угодники Божі. Надруковане у Москві 1664 року з надписом: «року 1667, 17 вересня, я раб Божій Іоанн Вакуленко-Манкувський з женою Анною, надали це Євангеліє до церкви Успенія Пресвятої Богородиці в Опішні, на вічні часи за відпущення своїх гріхів, жени і дітей. А ще б хто від того храму віддалити і продати на свій пожиток узяв, нехай буде проклятий у цьому віці та в будущему» [1, с.116].

Богослужбні книги: «Тріод» (Львів, 1642), Книга проповідей (Львів, 1660), «Апостол» (Москва, 1722), «Статут» (Москва, 1745) з надписом «від числа книга храму Успенія Пресвятої Богородиці, міста Опішні, священствующому Григорію

Корташевському», дванадцять книг «Мінеї» (Москва, 1720) з надписом «ця книга направлена по обіцянці від мене Іоанна Кирякова до храму Успенія Пресвятої Богородиці, м. Опшні», «Требник Митрополита Петра Могили» (1608).

Святі хрести, чаши:

1. Срібно-позолочений хрест з п'єдесталом, на якому викарбовано Розіп'яття Спасителя і знаряддя, що використовувались при його муках вагою 2 фунти, 80 зол. Цей хрест надійшов до церкви із Скельського монастиря, що був закритий у 1775 році. 2. Срібний хрест із розіп'яттям Спасителя, вагою 2 фунти, 7 лотів. 3. Чаша срібно-позолочена, вагою 2 фунти, 12 лотів. 4. Гробниця срібно-позолочена, вагою 2 фунти, 6 лотів. На ній викарбовано «Благовіщення Пресвятої Богородиці, Розіп'яття Спасителя і положеніє його у домовину». Внизу вирізьблений 1797 рік.

Ікони на дерев'яних бляхах без окладів: ікона — Розіп'яття Спасителя попереду стоячими Богоматері і Іоанном Богословом, витиснута на шкірі золотом; ікона мученика Спасителя з надписом: «Ессе Ното», ікона Богоматері мучениці з надписом «Mater Dolorosa».

Ризи:

1. Фелонь шовкової тканини зеленого кольору, розшита золотом. Сріблом і шовком. Опліччя золотої парчі з великим хрестом, підшито жовтим полотном. На підкладці опліччя вишито шовком надпис: «1757 р. 23 листопада, святу ризу надала в місто Опшню до храму Успіння Пресвятої Богородиці, за спасіння душі померлого мужа свого Василія Биковського Гадяцького полкового обозного, Олену Биковську, купно с подризником і спатрахилієм». 2. Фелонь золотої парчі з подризником, спатрахилем та поясом, дарована поміщицею Олександрою Івановою Пороховниковою у 1867 р. 3. Спатрахиль, на якій золотом по вишневому бархату вишиті імена: Серафим, Херувим, св. Антоній і Феодосій Печерській і багато інших святих.

Лампади і кадила: срібно-позолочена лампа вагою 1 фунт 7 зол.; срібна лампа вагою 2 фунти 24 зол.; срібне кадило вагою 1,5 фунти.

Актові книги: метрична книга 1741 року, метрична книга 1759 року з надписом: «Кієвскої Митрополії, Зіньківської і Опішнянської протопопії, Священнослужителю Стефану Мартиновичу в причетники», метрична книга 1795 року з надписом « Книга Єпархії Київської, протопопії Миргородської, благочинія Опішнянського, м. Опшні, церкви Успенської».

Землі та угіддя: 1. У 1827 році земля площею 74 десятини подарована поміщиком, поручиком Олександром Павловичем Ніжинцовим на користь священно-церковнослужителям, для молитов про нього святої церкви, яка зафіксована у копії з духовного заповіту і вводному листі: 2. Церковна левада у дві десятини невідомо ким і коли подарована. 3. Садок в розмірі десятини і ліс з нивою розміром до десятини, а також плац довжиною 20 сажнів, шириною 15 сажнів подаровані дворянином Павлом Шкарадєєвим у 1827 році за духовним заповітом. 4. Плац, де в той час знаходився будинок для життя причетників у розмірі 50 квадратних саж. 5. Білет 4%, на 286 руб., покладений козаком Антонієм Варвинським на користь приходу в 1823 році.

Дзвони: П'ять дзвонів, із них: перший — 68 пудів, другий — 23 пуди, третій — 7 пудів, четвертий — 3 пуди, п'ятий — 1,5 пуда.

Настоятелями при церкві були: священник Ісидор Карташевський (дати невідомі), Григорій Карташевський (1731-1765 роки), Іоан Карташевський (1769-1793 роки), Стефан Мартинович (дати невідомі), Василій Пирський (переведений митрополитом Київським Гаврилом з Диканьки у 1797 році, по 1811 рік), Василь Васильович Пирський (1811-1851 роки), Іоаков Васильович Пирський (1852-1870 роки).

До числа речей, що надійшли до Успенської церкви із приєднаної до неї Хрестовоздвиженської церкви, називаємо такі:

1. Святий Антимінс 1750 року підписаний Митрополитом Тимофієм Київським і Галицьким;
2. Ікона Спасителя у срібно-позолоченій ризі вагою 8 фунтів 4 зол.
3. Ікона Богоматері у срібній ризі вагою 8 фунтів 4 золота.
4. Ікона Воздвиження Чесного Хреста у срібно-позолоченій ризі, вагою 2 фунта 30 зол.
5. Ікона св. Хр. Миколая у срібно-позолоченій ризі вагою 10 фунтів 6 зол.
6. Ікона Богоматері округлої форми у срібній ризі вагою 4 фунти.
7. Ікона Успенія Божої Матері в срібно-позолоченій ризі 84 проби вагою 2 фунти 6 зол. По низу ікони маємо цікавий надпис: «зображення і міра чудотворної ікони Успення Пресвятої Богородиці, яка знаходиться у Лаврі Києво-Печерській над царськими воротами».
8. Євангеліє піваркуша олександріївського паперу, висотою в аршин з четвертю, шириною в $\frac{3}{4}$ аршина, оправлене в мідні дошки, на яких п'ять фініфтяних іконок, оправлених у срібло, на середній написаний Спаситель, а на бічних Євангелісти, яке надруковане у Москві 1759 року.
9. Євангеліє оправлене у срібло, позолочені дошки, на яких на верхній посередині Спаситель, що сидить у славі, навколо нього — його муки, а по боках євангелісти. Внизу на дошці зображені: Богоматір, Іссей і 12 пророків (Москва, 1735).
10. Чаша золота вагою 82 зол. На ній знаходяться надписи: вгорі — «ядий мою плоть і пий мою кров і мають жінот вечний», внизу — «цей сосуд зроблений для церкви св. Андрія Первозванного і чесного Хреста в Опошні, із золотої шпаги жалуваній його Превосходительству флоту капітану, командиру і кавалеру Григорію Івановичу Тимченку на якій викарбовано: «за хоробрість і мужність у битві 7 червня 1788 року на лимані Очаковському, виготовлена 1811 року.
11. Срібно-позолочений потир вагою 2 фунта 57 зол. з надписом: «коштом і стараннями раби Божієї Марії Демяновни Тимченкової, в Опошньому 1739 р.».
12. Хрест срібний з п'єдесталом 1735 року, вагою 2 фунта 40 зол.
13. Хрест срібний з п'єдесталом і надписом: у містечку Опошні 1740 року вагою 1 фунт 14 зол.
14. Гробниця срібно-позолочена вагою 3 фунта 27 зол. із зображенням уверху розіп'яття Спасителя з поряд стоячими Богоматір'ю та Іоанном Богословом.
15. Гробниця срібна з трьох сторін позолочена із зображенням розіп'яття Спасителя вагою 1 фунт 15 зол. з надписом: «1748 р. з церковного срібла за церковні гроші до храму Андрія Первозванного, зроблена ця гробниця і бути оній в цій церкві ні від кого не порушими в вечние роди».
16. «Апостол» (Київ, 1738).

Спираючись на архівні матеріали, зокрема на відомості з «Полтавських Єпархіальних відомостей» можемо констатувати факт існування Андріївської церкви на місці Хрестовоздвиженської (1824-1833 роки) [1, с.121]. Хрестовоздвиженська церква 1798 року будівництва проіснувала до 1848 року. Знищена внаслідок пожежі, тобто проіснувала 50 років. Священнослужителями в ній були: Стефан Короставцов (помер у 1802 році), Іоанн Горковський (1806-1833 роки), Михайло Стришинський (вступив до церкви у 1834 році).

При Успенській церкві існувала церковно-приходська школа, яку відвідував Іларіон — владика Полтавської єпархії. Вчителька цієї школи — Тетяна. Людкевич, яка закінчила Полтавське єпархіальне жіноче училище працювала плідно, з помітним досвідом. При цьому ж у дівчаток вела курси крою і шиття. Серед учнів церковно-приходської школи були єврейські діти (6 чоловік), які названі християнськими іменами: Олександра, Єлизавета, Софія [5, с. 518].

Троїцька церква

Церква на ім'я Пресвятої Трійці була кам'яною. Побудована у 1836 році на місці згорілої у 1811 році дерев'яної однокупольної церкви у формі хреста. Вона знаходилась на площі містечка, вирізнялась прекрасною архітектурою. Особливо величавим був купол та престол. У 1864 році було добудовано до кам'яної церкви дзвіницю, західна сторона якої підтримувалась колонадою. Церква і дзвіниця вкриті залізом, зовні й внутрішньо поштукатурені. Стіни церкви були товстими, тому церква мало вмщувала прихожан. Іконостас у ній був новим, але малого розміру, не відповідав висоті церкви, різьби і позолоти на ньому майже не було.

До числа цінних речей відносимо: плащаницю, вишиту золотом і сріблом на чорному бархаті. Посередині зображення лежачого в труні Спасителя, а по кутах св. Євангелісти. Плащаниця була досить давньою, але міцною. Ким подарована церкві й коли невідомо. Інші речі: хрест срібно-позолочений вагою 3 фунти, на якому зображено розп'яття Спасителя; гробниця срібно-позолочена вагою 4 фунти, на лицьовій стороні якої зображено «поломеніє» Спасителя в труну. Начинням церква не багата, тому що під час пожежі мало що вдалося врятувати.

Священниками при цій церкві були: протоієрей Іоанн Стришинський, Федір Григорович, Іларіон Григорович, Михайло Туницький (1861-1865 роки), Алексій Туницький (1865 рік, півроку). На 1870 рік — Харитон Захарович Чернишенко (з 1865 року).

У «Полтавських Єпархіальних відомостях» знаходимо звіт про діяльність товариства тверезості при Троїцькій церкві: «2 грудня 1910 року виповнилось 3 роки від часу відкриття товариства тверезості при Троїцькій церкві містечка Опішні Зіньківського повіту. Протягом року до нього записалось 94 чоловіка. Кожний з них отримав статут товариства, листок про шкоду пияцтва та «пам'ятку». Товариство головним завданням ставило відродити краще для народу християнське життя, закликаючи до тверезості. Цього слід досягти таким чином: проповіді проти пияцтва, народні читання, загальнонародні співи, безкоштовну роздачу листівок проти пияцтва, паломництво, видача для читання додому книг із бібліотеки [4, с.427-430].

Преображенська (Спасопреображенська) церква

Церква Преображення Господнього була дерев'яною, а побудована у 1852 році на місці згорілої від пожежі у 1848 році дзвіниці, однокупольна. Престолів у ній два: на ім'я Преображення і св. Христова Миколая. Останній розташовувався у правому північному куті. Церква й дзвіниця вкриті залізом, зовні та внутрішньо пофарбована фарбами. Вона має вигляд корабля є великою, міцною і величавою. Іконостас був новим, прикрашений живописом та позолотою і побудований відповідно до церкви.

Серед цінних речей церкви називаємо: 1. Євангеліє, надруковане в Москві 1748 року, оправлене в срібно-позолочені дошки з п'ятьма фініфтяними іконками, із яких на середній зображений Спаситель, а по кутках Євангелісти, вага срібла 11

фунтів. 2. Хрест срібний, позолочений, вагою 2 фунти, дуже давній. 3. Фелон золотої парчі, на опліччі якої вишито сріблом і золотом Преображення Господнє. 4. Плащаниця розшита золотом на малиновому оксамиті. Середню частину займає лежачий у труні Спаситель, а по кутках зображені Євангелісти. 5. Плащаниця є давньою, подарована поміщиком Яковом Івановичем Пашенком. При Спасо-Преображенській церкві містечка Опішні зберігалася книга з давньою назвою «Синодик», написана священнослужителем ієреєм Стефаном Кириловичем, яка була власністю храму святого Преображення Господня 11 березня 1693 року [3, с. 121].

Церковнослужителями при церкві були: протоієрей Стефан Яснопольський, священник Григорій Іваницький, священник Андрій Станіславський, який переведений з Опішнянської Покровської церкви (1846-1855 роки), священник Флор Миколайович Смеречинський (вступив до церкви 1865 року).

Покровська церква

Церква Покрова Пресвятої Богородиці була дерев'яною, однокупольною і престольною, хрестоподібною. Побудована у 1760 році, з прибудованою до неї дерев'яною дзвіницею. Церква та дзвіниця вкриті листовим залізом, стіни і покрівля пофарбовані фарбами. Іконостас у недавній час поновлено позолотою і живописом. До числа цінних предметів церкви належать: ікона Пресвятої Богородиці у срібній ризі вагою у 3 фунти; Євангеліє оправлене фіолетовим оксамитом, з п'ятьма срібними на ньому іконками. На середній з них зображений Спаситель, а по кутках Євангелісти, надруковане у Львові 1644 року; Хрест срібно-позолочений з п'єдесталом, на якому зображено розп'яття Спасителя вагою 1 фунт 95 зол., подарований прихожанами у 1818 році; Гробниця бронзова позолочена, досить давня; Плащаниця розшита золотом по фіолетовому оксамиту із зображенням гробу Спасителя і по кутках — Євангелістів, подарована у 1851 році прихожанами. При церкві настоятелями були: священники Василій Лашовський, Севастіан Луб'яний, Андрій Станіславський (1820-1846 роки), Захарій Чернишенко (1847-1868 роки), Олександр Ананійович Шереметинський (з 1868 року).

Михайлівська церква

Церква святого архістратига Михаїла була дерев'яною, однокупольною, однопрестольною. Мала вигляд хреста з прибудованою до неї напівкам'яною дзвіницею. Церква побудована у 1785 році зусиллями приходу, а дзвіниця прибудована до неї у 1849 році, за кошти поміщика Стефана Коновалова. Церква і дзвіниця вкриті залізом та пофарбовані. Іконостас був величавий. Із речей церкви слід назвати такі: ікона Богоматері у срібно-позолоченій ризі, що знаходилась у кіюті в західному притворі, вагою 2 фунти. Риза виготовлена зусиллями поміщиці Марії Миколаївни Пашенко; Євангеліє розміром піваркуша, оправлене червоним оксамитом, на ньому знаходилась срібна ікона з викарбованим на ній образом святого Миколая, надрукована у Львові 1544 року, вага срібла 1 фунт 65 зол.; Чаша срібно-позолочена вагою 1 фунт 72 зол., на якій знаходився надпис: «подарована 1846 року козаком Григорієм Лохвицьким»; Хрест кипарисний, оправлений у срібло вагою 2 фунти, подарований монахом Салафіїлом 1777 року; Гробниця срібно-позолочена вагою 5 фунтів 72 зол.; Книга «Пентакостиріон» (Москва, 1746); два білети 4% — у 429 руб., покладені прапорщиком Окаровим у

1845 році, і в 100 руб. покладені поміщицею Тетяною Васецькою в 1854 році, перший на користь приходу, другий на користь церкви.

Священиками цієї церкви були: Іоанн і Олексій Базилевичі, Василь Якович Стефанович.

Михайлівська (Кладовищенська) церква

Церква побудована на кошти благодійних внесків мирян у 1867 році. Вона була дерев'яною, однокупольною, однопрестольною, невеликою за розмірами, мала вигляд хреста. Ця церква приписана до Троїцької церкви і знаходилась за межами містечка Опішні, але недалеко. Покрівля церкви вкрита залізом і пофарбована. Іконостаса тут не було [1, с.125].

Загалом слід відмітити, що мешканці Опішні не були заможними, але благочестивими та зацікавленими у величавості Божих храмів. Приходи названих церков мали утримання від одержаних благодійних внесків, від приватних пожалувань за требовиконання, які були мізерними. Приходські попечительства засновувалися при всіх церквах, але діяльність їх обмежувалась тільки піклуванням про церкву. Існували бібліотеки при церквах, фонди яких представлені церковно-богослужбовими книгами, давніми творами. При ремонтах і будівництві церков використовувалися не тільки власні прибутки, а й пожертвування, набуті через прохальні книги, зазначав священник Іоаким Пирський [1, с.128].

На всьому просторі розселення українців у будівництві церковних споруд панували спільні інженерно-конструктивні прийоми, спосіб виготовлення зрубів і верхів, декору різьблення як на архітектурних деталях, так і в іконопису й композиції іконостасів та настінних розписів; єдине розуміння в побудові плану в організації внутрішнього простору й вияв його в геометрії форм. Такі особливості архітектури та начиння характерні для описаних церков Опішні (Полтавщина) ХУІІІ-ХІХ століть. Отже, як бачимо, церкви завжди будували ретельно й із доброго дерева, каменю, дбайливо підтримували, тому церковних споруд збереглося на кінець ХІХ століття відносно більше, ніж виробничих чи господарських споруд. Це свідчить про вагомий роль культових споруд, які є складовою архітектурно-мистецької творчості народу, в житті мирян, суспільства загалом, також виявом їх ментальності.

Список використаної літератури

1. Краткие историко-статистические сведения о святых храмах местечка Опшны Полтавской епархии // Полтавские епархиальные ведомости. Часть неофициальная, 1870. — Полтава: Типограф. Л.Фришберга. — С.111-128.
2. Логвин Г. Культурні споруди в Україні / Г.Логвин // Українці: Історико-етнографічна монографія у двох книгах. Кн.2. — Опішне: Українське народознавство, 1999. — С. 417-462.
3. Местечко Опшны Зеньковского уезда Полтавской губернии (археографический этюд) // Полтавские епархиальные ведомости. Часть неофициальная, 1901. — Полтава: Типограф. Л.Фришберга. — С. 119-124.
4. Отчет о деятельности общества трезвости при Троицкой церкви м.Опшны Зеньковского уезда за 1910 год // Полтавские епархиальные ведомости. Часть неофициальная, 1911. — Полтава: Типограф. Л.Фришберга. — С. 427-430.

5. Посещение преосвященным Илларионом местечка Опошни Зеньковского уезда // Полтавские епархиальные ведомости. Часть неофициальная, 1892. — Полтава: Типограф. Л.Фришберга. — С. 518-519.
6. Степовик Д. Національні особливості храмовлаштування / Д.Степовик // Українці: Історико-етнографічна монографія у двох книгах. Кн.2. — Опішне: Українське народознавство, 1999. — С. 463-485.
7. Ульяновська С. Церква в етнічній історії України / С.Ульяновська // Українці: Історико-етнографічна монографія у двох книгах. Кн. 2. — Опішне: Українське народознавство, 1999. — С. 403-416.
8. Церкви старинной постройки в Полтавской Епархии. Список составленный по клировым ведомостям 1886 года Порфырием Мартыновичем и Василием Горленком // Полтавские епархиальные ведомости. Часть неофициальная, 1888. — Полтава: Типограф. Л.Фришберга. — С. 613-615.

Л.И. Шаповал

ИЗ ИСТОРИИ ЦЕРКВЕЙ ОПОШНИ (ПОЛТАВЩИНА) В XVIII-XIX ВЕКАХ ЗА МАТЕРИАЛАМИ «ПОЛТАВСКИХ ЕПАРХИАЛЬНЫХ ВЕДОМОСТЕЙ»

Автор статьи описывает церкви Опошни Зеньковского уезда Полтавской губернии в XVIII-XIX веках, используя малоизвестные аспекты региональной истории, которые размещались на страницах Полтавских епархиальных ведомостей во второй половине XIX века. Акцентируется на важной роли культовых сооружений, составной части архитектурно-художественного творчества верующих, результатом их менталитета. Отмечается, что сведения Духовного Правления, от которого зависели Опошнянское духовенство и церкви, были ограниченными через недостаточное количество источников.

Ключевые слова: *церковь, церковные сооружения, епархия, духовенство, митрополия, евангелие, метрика, икона, крест, гроб, священник.*

L.I. Shapoval

FROM THE HISTORY OF CHURCHES IN OPISHNYA (POLTAVA GOVERNORATE) IN THE 18-19TH CENTURIES ON THE MATERIALS OF THE POLTAVA DIOCESAN GAZETTE

The article presents the description of the churches in Opishnya of Zinkivsky County (Uezd) of Poltava Governorate in the 18-19th centuries based on the little-known aspects of regional history that were covered on the pages of the Poltava Diocesan Gazette in the second half of the 19th century. The importance of church buildings as a part of architectural and artistic creativity of the believers and the manifestation of their mentality is emphasized. It is noted that the information given by the Spiritual Board that coordinated the Opishnya clergy and churches was insufficient because of the limited number of sources.

Keywords: *church, church buildings, the diocese, the clergy, the metropolia, gospel, the metric, icon, cross, coffin, the priest.*

Надійшла до редакції 12 жовтня 2011 року